

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

(повне найменування вищого навчального закладу)

Факультет психології та соціальної роботи

(повне найменування інституту/факультету)

кафедра практичної та клінічної психології

(повна назва кафедри)

Дипломна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

на тему: «**ОСОБЛИВОСТІ КОНФЛІКТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПАРТНЕРІВ
У ЦИВІЛЬНОМУ ШЛЮБІ**»

Features of conflicting behavior of partners in civil marriage

Виконала: студентка заочної форми навчання
спеціальності 053 Психологія

Грищенко Олена Миколаївна

Керівник: к.психол. н., доц. Данілова О.С.

Рецензент: к.психол.н., завідувач відділу
психологічних та інших досліджень ОНДІСЕ
Журавльова М.О.

Рекомендовано до захисту:

Протокол засідання кафедри

№_4_ від 24 листопада 2020 р.

Завідувач кафедри _____ Псядло Е.М.

(підпис)

Захищено на засіданні ЕК № _____

протокол № ____ від _____.12.2020 р.

Оцінка _____ / _____ / _____
(за національною шкалою/шкалою ECTS/ бали)

Голова ЕК _____ Псядло Е.М.

(підпис)

Одеса – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	2
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ КОНФЛІКТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПОДРУЖНИХ ПАР В РІЗНИХ ФОРМАХ МОЛОДІЖНОГО ШЛЮБУ	5
1.1. Неофіційний та офіційний молодіжні шлюби: специфіка взаємодії.	5
1.2. Особистісні детермінанти конфліктів у шлюбі	18
1.3. Аналіз конфліктів в неофіційних / офіційних молодіжних шлюбах	30
Висновки до першого розділу	33
РОЗДІЛ 2. ПРОГРАМА ТА ХІД ДОСЛІДЖЕННЯ ОФІЦІЙНИХ ТА НЕОФІЦІЙНИХ МОЛОДІЖНИХ ШЛЮБІВ	33
2.1. Опис вибірки та хід дослідження офіційних та неофіційних молодіжних шлюбів	35
2.2. Основні методики дослідження	38
РОЗДІЛ 3. ПОРІВНЯЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ СІМЕЙНИХ КОНФЛІКТІВ В ОФІЦІЙНИХ ТА НЕОФІЦІЙНИХ МОЛОДІЖНИХ ШЛЮБАХ	40
3.1. Порівняльний аналіз особистості респондентів, які перебувають у різних формах шлюбу.	40
3.2. Особливості конфліктних реакцій подружжя в неофіційному та офіційному молодіжних шлюбах	48
Висновки до другого розділу	66
ВИСНОВКИ	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	74
ДОДАТКИ	81

ВСТУП

Актуальність дослідження. Практика психологічного консультування засвідчує, що з приводу проблем неофіційного шлюбу до психологів найчастіше звертаються саме молоді подружжя, їх батьки. І допомогу таким клієнтам надавати буває складно, вже виходячи зі специфіки даного шлюбу, своєрідних мотивів створення такої сім'ї, через явно недостатню вивченість такої форми шлюбу. Відсутність апробованого інструментарію для діагностики та надання кваліфікованої психологічної допомоги особам, включеним в широку проблематику «пробного шлюбу», визначає актуальність представленої теми.

Проблематика неофіційного молодіжного шлюбу надзвичайно актуальна, відрізняється новизною і привертає до себе увагу багатьох дослідників: соціологів (Бурханова Ф.Б.; Єгорова Н.Ю.; Ковальова А.В. та ін.); демографів (Медков В.М.; Міхєєва А.Р. та ін.); правознавців. На цьому тлі відзначається явний дефіцит психологічних досліджень неофіційного молодіжного шлюбу. Зарубіжні психологи досліджують вплив дошлюбного співжиття на якість подальшого шлюбу (Кохан К.Л.); зміст терапевтичної роботи з партнерами по неофіційним молодіжному шлюбу (Болдвін К., Ніколе Ф.М., та ін.). У нечисленних роботах вітчизняних психологів констатується актуальність дослідження різних аспектів неофіційного шлюбу (Андрєєва Т.В.; Аргентова Т.Є.; Лідовська М.М. та ін.); вивчаються установки різних груп населення по відношенню до даної форми шлюбу (Лідовська М.М.; Кумінова М.А.; Трифонова О.Н. та ін.). Разом з тим, особистісні характеристики людей, які віддають перевагу початку сімейного життя з неофіційних, «пробних» відносин, і, власне, конфлікти в неофіційному молодіжному шлюбі нечасто ставали предметом спеціального наукового психологічного дослідження у вітчизняній науці.

Все вище сказане визначає актуальність дослідження характеру зовнішніх поведінкових проявів в подружніх конфліктах в неофіційному молодіжному шлюбі, здійснене на реальних подружніх парах.

Мета дослідження: порівняльний аналіз конфліктної поведінки подружніх пар, які перебувають в неофіційному або офіційному молодіжному шлюбі.

Завдання дослідження:

1. Дослідити особистісні характеристики подружніх пар, які перебувають в офіційному/неофіційному шлюбі. Провести їх порівняльний аналіз.

1. Проаналізувати специфіку неофіційного та офіційного молодіжних шлюбів.

2. Описати особливості конфліктів в різних формах шлюбу.

4. Провести порівняльний аналіз особливостей конфліктів в сім'ях реальних подружніх пар неофіційного та офіційного молодіжних шлюбів.

Об'єкт дослідження: особливості міжособистісної взаємодії партнерів по шлюбу.

Предмет дослідження: характер зовнішніх поведінкових проявів в подружніх конфліктах та особливості сприйняття конфліктів подружніми парами, які перебувають в неофіційному та офіційному молодіжних шлюбах.

Методи дослідження: для досягнення поставлених цілей і вирішення поставлених завдань використовувалися такі методи: теоретичні: аналіз психологічної та педагогічної літератури з проблеми дослідження; емпіричні методи: тест «Моя улюблена квітка» в модифікації А.И.Ташевої; опитувальник Р. Кеттелла (16 PF); опитувальники «Фактори вибору шлюбного партнера» (С.І. Голод, О.С.Семерягіна, Е.Г.Єйдемільер, В.В.Юстицькіс); «Атрибутивний супровід шлюбу»; фрустраційний тест С.Розенцвейга; опитувальник «Ретроспективна рефлексія конфліктів»; статистичний аналіз результатів дослідження здійснювався за допомогою U-

критерію Манна-Уїтні для незалежних вибірок, однофакторного аналізу (ANOVA).

Опис вибірки дослідження: вибірку склали 96 реальних подружніх пар у віці від 18 до 25 років, зі стажем шлюбу до 5 років, різних професій, жителів Одеси, бездітних. Дослідження проводилося за добровільної згоди обох партнерів. Критерієм поділу респондентів на групи стала початкова форма їх шлюбно-сімейних відносин. До основної групи були включені 48 подружніх пар, які перебувають в неофіційному шлюбі, в контрольну - 48 офіційно зареєстрованих шлюбних пар.

Практична значимість роботи полягає у можливості використання отриманих даних в практиці консультативної роботи з особами, які планують створення сім'ї, з молодятами, з подружжям, яке перебуває в неофіційному молодіжному шлюбі, членами їх сімей. Отримані дані можуть бути корисні для професійної підготовки сімейних психологів і співробітників шлюбних агентств.

Структура роботи: робота складається з вступу, трьох розділів, висновків до розділів і загальних висновків, списку використаної літератури та додатків. Загальний обсяг дослідження становить 81 сторінку. У роботі є 17 таблиць, 2 малюнки, 1 додаток. Список використаної літератури включає 75 найменувань.

ВИСНОВКИ

Останнім часом науковці відмічають факт зміни інституту шлюбу - різке зниження кількості знову укладених шлюбів і народжуваності, значне зростання розлучень, поширення різноманітних форм шлюбу та вказують на розширення такої його форми, як неофіційний шлюб (Андрєєва Т.В., Брискіна Ю.Б., Бурханова Ф.Б., Єрмолаєва У.А., Єгорова Н.Ю., Карабанова О.А., Ковальова А.В., Медков В.М., Петрова В.В. та ін.).

В Україні неофіційний шлюб більш відомий під назвою цивільного, що є термінологічно невірним. Під цивільним шлюбом передбачається шлюб, офіційно зареєстрований в РАГСі; шлюбні ж відносини, що існують поза юридично визнаної, легітимною форми прийнято називати співмешканням. У нашій країні термін «співмешкання» носить негативний відтінок, в зв'язку з цим останнім часом в науковій літературі, в молодіжному середовищі та в засобах масової інформації все більш популярним стає термін «пробний шлюб».

Практика психологічного консультування свідчить, що з приводу проблем неофіційного шлюбу до психологів досить часто звертаються самі молоді подружжя, їх батьки. Допомога цим людям надавати буває складно, вже виходячи зі специфіки даного шлюбу, своєрідних мотивів створення такої сім'ї, через явно недостатню вивченість такої форми шлюбу і відсутність апробованого інструментарію для діагностики та надання кваліфікованої психологічної допомоги особам, включеним в широку проблематику «пробного шлюбу».

У багатьох проаналізованих нами дослідженнях підкреслюється, що саме молодіжні неофіційні шлюби потребують дослідження, так як відносно невеликий рівень особистісної зрілості і досвід життя у молодих людей часто ініціюють їх до подібного «подружньому експериментування». Вказується, що не буває абсолютно безконфліктних сімей і з усіх видів конфліктів

(подружні, дитячо-батьківські, міжпоколінні, міжсіблінгові та ін.) подружні - найбільш часто стають причиною звернення за психологічною допомогою.

Все вище сказане актуалізувало дослідження нами характеру поведінкових проявів в подружніх конфліктах в неофіційному молодіжному шлюбі. Це дослідження було здійснено на реальних подружніх парах в порівняльному аспекті відповідно пар, які офіційно зареєстрували свої стосунки.

В нашому дослідженні в якості робочого поняття неофіційного молодіжного шлюбу («пробного шлюбу») ми визначали етап життєвого циклу сім'ї, що полягає в спільному проживанні двох різностатевих молодих людей у віці 18-25 років, які не пов'язані офіційним шлюбом або родинними відносинами, але пов'язані спільним побутом, місцем проживання та бюджетом, мають емоційні і сексуальні відносини. Як мінімум, один з партнерів такого шлюбу сподівається на подальше узаконення відносин подружжя, або ж обидва партнери по шлюбу ще не ухвалили остаточного рішення з цього приводу. Якщо обидва з подружжя вважають свій неофіційний шлюб абсолютною альтернативою офіційним союзу, то подібні відносини не розглядалися нами як «пробний шлюб».

Теоретичний аналіз проблеми особливостей подружніх конфліктів в офіційному і неофіційному шлюбі дозволяє зробити наступні теоретичні узагальнення:

1. Вибір молодими людьми форми шлюбу (неофіційного або офіційного) пов'язаний з впливом різних факторів. До соціальних і економічних факторів, що діють на рівні суспільства, дослідники відносять такі: лібералізацію громадської думки; тривалий термін освіти і кар'єрного зростання; економічну нестабільність в країні; заборону або утрудненість розлучень; економічну незалежність жінок і роль контрацептивів; технологічний прогрес; моду на «бойфрейдізм», приклади знаменитостей та ін. Соціально-демографічними факторами вважаються вік, національна приналежність, місце проживання, освіта, соціальне походження,

релігійність, рівень доходу. Соціально-психологічними факторами автори називають зміну статевої моралі, допустимість дошлюбних статевих зв'язків; домінування шлюбних цінностей над цінностями батьківства і спорідненості, орієнтацію на позасімейні цінності; особливості батьківської сім'ї. В якості особистісних факторів вказують крайні ступені вираженості самооцінки (самовпевненість / невпевненість в собі), соціальної і психологічної зрілості (гіпервідповідальність / інфантильність), довіри (підозрілість / довірливість), романтичності (цинічність / романтичність), психологічної залежності (незалежність / співзалежність).

2. Неофіційні молодіжні союзи не є однорідними і розрізняються залежно від мотивів вступу в дошлюбне співмешкання та функцій, які виконуються конкретним «пробним» союзом. Неоднорідність неофіційного шлюбу обумовлює специфічність проблем, різну ступінь його подібності з офіційно зареєстрованими сім'ями, різну якість шлюбу. Встановлено, що неофіційні молодіжні шлюби є менш міцними, розпадаються вони швидше і частіше, ніж офіційні. Формалізація неофіційного шлюбу залежить від того, як його сприймають обидва партнери. При цьому негативна оцінка шлюбу жінками частіше сприяє розриву подружніх відносин, а чоловіками - відкладанню його реєстрації.

3. В якості однієї з основних причин нереєстрації шлюбу «пробні» партнери називають апробацію подружніх відносин з метою створення міцного союзу. Однак доведено, що неофіційний шлюб негативно впливає на подружні стосунки в даній парі: підвищується ризик розлучення за рахунок менш вираженої рішучості партнерів продовжувати подружні відносини, їх більшої орієнтованості на особисту незалежність; партнери неофіційного шлюбу в меншій мірі є щасливими і сексуально задоволеними, частіше схильні до подружніх зрад, спонтанних розставань і депресії, частіше відчують ризик фізичного і сексуального насильства, у них гірші відносини з батьками, ніж у партнерів по офіційному шлюбу.

На основі емпіричного дослідження психологічних портретів партнерів у молодіжному офіційному/неофіційному шлюбі, особливостей конфліктів у офіційному/неофіційному шлюбі ми можемо сформулювати наступні висновки:

1. Подружжя, що перебувають в неофіційному шлюбі, більш цілеспрямовані; тоді як орієнтація «на себе», демонстративність і омніпотентна тенденція достовірно вище у подружжя, які перебувають в офіційному шлюбі.

2. Чоловіки, які перебувають в неофіційному шлюбі, більш підозрілі (фактор «L») і консервативні (фактор «Q») в порівнянні з чоловіками, які знаходяться в офіційному шлюбі. Перші більш обережні у вчинках і приймають тільки перевірене часом. Жінки, які перебувають в неофіційному шлюбі, проявляють себе радикальніше (фактор «Q») жінок, які перебувають в офіційному шлюбі, що проявляється у прагненні перших до експериментів, вільнодумства і терпимості до незручностей.

У партнерів по офіційному шлюбу висока самооцінка достовірно вище у жінок, по неофіційному шлюбу - у чоловіків. У цих чоловіків рівень агресії також достовірно вище в порівнянні з чоловіками у офіційних шлюбних відносинах.

3. Конфлікти в неофіційному молодіжному шлюбі характеризуються високими значеннями самозахисних реакцій у обох з подружжя, зовнішньо обвинувачувальними реакціями, адресованим іншим людям або об'єктам зовнішнього світу, свою агресію партнери по шлюбу найчастіше висловлюють в непрямій формі. Це може свідчити про відсутність у «пробних» шлюбних пар навичок усвідомлено, відкрито і прямо повідомляти партнеру свої думки і почуття, або ж вони навмисно утримуються від довірчого обговорення з партнером конфлікту по суті.

4. Конфлікти в офіційному молодіжному шлюбі характеризуються домінуванням реакцій «фіксації на перешкоді», імунітивними (необвинувачувальними) реакціями, приписуванням відповідальності за

конфлікти собі і позицією продуктивного діяння, яка виражається в готовності особисто і позитивно перетворювати ситуацію конфлікту.

5. «Суб'єктивна картина конфлікту» в неофіційному молодіжному шлюбі в порівнянні з парами, що перебувають в офіційному шлюбі, характеризується більш високими показниками «суб'єктивного простору конфліктів», більш низькими показниками «надситуативної рефлексії конфліктів» і перцептивної компетентності щодо самих себе.

Отримані результати дозволяють запропонувати наступні напрямки практичного застосування матеріалів дослідження: отримані дані можуть бути адресовані практикуючим психологам в області сімейної психотерапії і консультування; фахівцям шлюбних агентств і служб знайомств. Наведені дані можуть використовуватися для профілактичної, консультативної, корекційної психологічної допомоги подружнім парам, які перебувають в молодіжному неофіційному шлюбі, та членам їх розширених сімей.

Перспективи подальшого дослідження означеної теми можуть полягати у виявленні оптимальних способів профілактичної та корекційної психологічної допомоги всім особам, включеним у проблематику неофіційного молодіжного шлюбу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Адлер А. Индивидуальная психология, её гипотезы и результат / Психология личности. Хрестоматия: в 2-х т.т. / Редактор- составитель Д.Я. Райгородский. Самара: Изд. Дом «БАРАХ-М», 2000. Т.1. С.163-178.
2. Алёшина Ю.Е. Содержание и организация консультирования по поводу супружеских проблем. *Семейная психология и терапия семьи*. 2009. № 4. С.3-15.
3. Алёшина Ю.Е., Волович А.С. Проблемы усвоения ролей мужчины и женщины. *Психология семьи* / Редактор-составитель Д.Я. Райгородский. Самара: Изд. Дом «БАРАХ-М», 2002. С.294-308.
4. Андреева Т.В. Гражданский брак: особенности и проблемы. *Ананьевские чтения. Психология кризисных и экстремальных ситуаций: междисциплинарный подход*. СПб.: Изд-во С.-Петербургского ун-та, 2008. С.571-573.
5. Андреева Т.В. Семейная психология. СПб.: Речь, 2004. 244с.
6. Андреева Т.В., Шмотченко Ю.А. Мужской взгляд на брак (исследование сотрудников охранных структур). *Ананьевские чтения-2003*. СПб.: Изд-во С.-Петербургского ун-та, 2003. С. 14-15.
7. Антонов А.И. Микросоциология семьи: методология исследования структур и процессов. М.: Издат. Дом «Nota Bene», 2008. 360с.
8. Антонюк Е.В. Становление ролевой структуры молодой семьи и её восприятие супругами. М.: ТЕИС, 2005. С.66-72
9. Анчарова О. Жить вдвоём, не обменявшись кольцами. *Время любить*. 2010. №3. URL: <http://www.eroego.ru> (дата звернення: 04.04. 2020).
10. Аргентова Т.Е., Лидовская Н.Н. Гражданский брак как предмет социально-психологического исследования. *Психология сегодня*. 2004. №2. URL: <http://www.spf.kemsu.ru/> (дата звернення: 06.04. 2020).
11. Ахмазова О.А. Консесуальный брак в молодёжной среде: проблемы и мотивы. *II Всероссийская научная конференция СОРОКИНСКИЕ*

ЧТЕНИЯ-2005. URL: <http://lib.socio.msu.ru>. (дата звернення: 04.04. 2020).

12. Вереснева В.В. Исторические и социальные предпосылки распространения гражданского брака в России. *Ломоносовские чтения*. 2003. Т.2. URL: <http://lib.socio.msu.ru>. (дата звернення: 08.04. 2020).

13. Богданова Л.П., Щукина А.С. Гражданский брак в современной демографической ситуации. М.: СОЦИС, 2003. С. 100-104.

14. Брыскина Ю.Б., Ермолаева У.А., Петрова В.В. Пробный брак как первый опыт семейной жизни. *Ломоносовские чтения*. 2002. Т.1. URL: <http://lib.socio.msu.ru>. (дата звернення: 11.06. 2020).

15. Бэндлер Р., Гриндер Д., Сатир В. Семейная терапия. Воронеж: НПО «МОДЭК», 2003. 128с.

16. Витек К. Проблемы супружеского благополучия: Пер. с чешек. /Общ. ред. М. Мацковского. М.: Прогресс, 2008. 138с.

17. Владленова М. Гражданские связи или полубрак. *Тридцатый регион*, 2006. №83. URL: <http://gazeta.39.ru> (дата звернення: 10.06. 2020).

18. Вовк Е. Незарегистрированные интимные союзы: «разновидности» брака или «альтернативы» ему? *Население и общество*. 2006. № 229. URL: <http://www.demoscope.ru/weekly/2006/0229/analit02.php> (дата звернення: 12.06. 2020).

19. Вовк Е. Практика сожителств в России: распространённость, смыслы, интерпретации. *Социальная реальность*. 2006. № 4. URL: <http://socreal.fom.ru/english/?link=ARTICLE&aid=63> (дата звернення: 19.05. 2020).

20. Волкова А.Н. Опыт исследования супружеской неверности. *Психология семьи* / Редактор-составитель Д.Я. Райгородский. Самара: Изд. Дом «БАРАХ-М», 2002. С.513-520.

21. Волкова И., Музыченко В. Супружество. *Психология и психотерапия семейных конфликтов*. М.: ФАИР-ПРЕСС, 2001. 480с.

22. Гавердовская П. Гражданский брак с разных сторон. *Популярная медицина*. 2005. URL: <http://www.ambn.ru/> (дата звернення: 22.06. 2020).

23. Галяпина В.Н. Влияние принадлежности супругов к разным этносам на неудовлетворённость супружескими взаимоотношениями. М.: Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2000. 115с.
24. Герасимов Е.М. Современные исследования супружеских конфликтов в отечественной психологии. *Социально-психологические проблемы современной семьи*. - К. : Изд-во КДПУ, 2008. С.47-55.
25. Голод С.И. Постмодернистская семья и бифуркация социального контроля сексуальности и прокреации. СПб.: ТОО ТК «Петрополис», 2004. 272с.
26. Голод С.И. Что было пороками, стало нравами. Лекции по социологии сексуальности. М.: Ладомир, 2005. 233с.
27. Голофаст В. Социология семьи. Статьи разных лет. СПб.: Алетейя, 2006. 216с.
28. Гражданский брак от и до. URL: <http://greenmama.ru/> (дата звернения: 06.05. 2020).
29. Гришина Н.В. Психология конфликта. СПб.: Питер, 2000. 464с.
30. Гурко Т.А. Влияние добрачного поведения на стабильность молодой семьи. *Психология семьи* / Редактор-составитель Райгородский Д.Я. - Самара: Изд. Дом «БАРАХ-М», 2002. - С.486-492.
31. Дейниченко Л.Б. Исследование внутренней картины супружеского конфликта в зрелом возрасте. *Семейная психология и психотерапия*. 2006. №4. С.68-87.
32. Егорова Н.Ю. Институционализация отношений сожителства. М.: Просвещение, 2009. 208с.
33. Захаров С. Расширяющиеся границы брака. *Население и общество*. 2006. №99. URL: <http://www.demoscope.ru> (дата звернения: 07.05. 2020).
34. Карабанова О.А. Психология семейных отношений и основы семейного консультирования. М.: Гардарики, 2004. 320с.
35. Карцева Л.В. Модель семьи в условиях трансформации

российского общества. *Социс.* М., 2003. №7. С.65-72.

36. Кирпиков, А.Р., Ванагас Е.Э. Молодая семья: конфликтные ситуации и пути их разрешения. *Семейная психология и семейная терапия.* М., 2006. №4. С.88-93.

37. Ковалёва А.В. Трансформация понятия, «гражданский брак» как проявление кризиса семейно-брачных отношений. М.: Феникс+, 2000. 208с.

38. Крукс Р., Баур К. Сексуальность. М.: Изд-во «Олма-пресс», 2006. 420с.

39. Левкович В.П., Зуськова О.Э. Социально-психологический подход к изучению супружеских конфликтов. Киев: «Вища школа», 2001. 390 с.

40. Лисовский В.Т. Духовный мир и ценностные ориентации молодёжи России. СПб.: СПб.Гум.универ-т профсоюзов, 2000. 508с.

41. Михеева А.Р. От сожителства к семье (взгляд на трансформацию института брака сквозь призму женских историй). *Общество и экономика: социальные проблемы трансформации.* Новосибирск: НГУ. URL: <http://www.ieie.nsc.ru/> (дата звернения: 26.05. 2020).

42. Мягер В.К. Исследование семьи в связи с задачами семейной психотерапии. *Социальная психология и общественная практика.* М.: ИНФРА-М, 2007. 682 с.

43. Нарисиын Н.Н. Свадьба-развод и наоборот. М.: Махаон, 2001. 416с.

44. Нижегородова Л.А., Артёменко Б.А. Современный взгляд девушек на брак. URL: <http://www.rusnauka.com> (дата звернения: 23.09. 2020).

45. Обозов Н.Н., Обозова А.Н. Диагностика супружеских затруднений. *Психологический журнал*, 2012. Т.3. №2. С. 147-151.

46. Огнева Т. Пробный брак: семья понарошку. URL: <http://www.2tw.ru> (дата звернения: 22.09. 2020).

47. Олифирович Н.И., Зинкевич-Куземкина Т.А., Велента Т.Ф. Психология семейных кризисов. - СПб.: Речь, 2006. 360с.

48. Петрушин С.В. Уровневая модель взаимоотношений и её использование в работе с семейными конфликтами. *Семейная психология и семейная терапия*. 2007. №1. С.75-94.
49. Сакевич В. Нравятся ли европейцам современные демографические тенденции? *Население и общество*. 2006. №101. URL: <http://www.demoscope.ru> (дата звернения: 21.08. 2020).
50. Сатир В. Психотерапия семьи. СПб.: Ювента, 2009. 283с.
51. Сахно И.В. Гражданский брак: «за» или «против»? Ростов н/Д: «Феникс», 2004. 160с.
52. Сидоренко Е.В. Методы математической обработки в психологии. СПб.: Речь, 2001. 350 с.
53. Системная семейная психотерапия. *Психотерапевтическая энциклопедия* / Под ред. Б.Д. Карвасарского. СПб.: Питер, 2002. С.831-834.
54. Слюсар Л.И. Брачная и внебрачная рождаемость на Украине в контексте европейского демографического развития. *Население и общество*. 2006. №229. URL: <http://www.demoscope.ra> (дата звернения: 5.05. 2020).
55. Смехов В.А. Опыт психологической диагностики и коррекции конфликтного общения в семье. *Диагностика семьи* /Редактор-составитель Д.Я. Райгородский. Самара: Изд.дом «БАРАХ-М», 2004. С.533-552.
56. Сысенко В.А. Супружеские конфликты. М.: ИНФРА-М, 2007. 682 с.
57. Талалай Ю.С. Социологические методы как инструмент исследования феномена гражданского брака в российском обществе. URL: <http://lib.socio.msu.ru> (дата звернения: 10.16. 2020).
58. Тащёва А.И. Методическое пособие по спецкурсу «Психология семейных отношений». Ростов н/Д: Изд-во РГУ, 2001. 135с.
59. Тащёва А.И. Особенности психологической коррекции деструктивных взаимоотношений в семье / Личность в деятельности и общении. Ростов-на-Дону: ЮРГИ, 2007. С. 248-262.
60. Тащёва А.И. Энциклопедия психологической помощи. Ростов

н/Д: Изд-во «Феникс», 2000. 544с.

61. Тащёва А.И, Зелинская СЮ. Насилие в алкогольной семье. *Психологический вестник*. Вып.1. ч.2. Ростов-на-Дону: Изд-во Рост, ун-та, 2006. С.52-63.

62. Трапезникова Т.М., Иванова Е.П. Психологические и социально-психологические факторы, определяющие семейную конфликтность. М.: МГПУ, 2002. С. 39-59.

63. Харчев А.Г. Социология семьи: проблема становления науки. - М.: ЦСП, 2003. - 342с.

64. Хмарук И.Н. Социально-психологические корреляты выбора способа реагирования в ситуации измены супруга. М.: Изд-во Эксмо, 2004. 96с.

65. Черников А.В. Проблемы жизненного цикла семьи. *Введение в семейную психотерапию*. М.: «Генезис», 2003.152с.

66. Швец А.М., Могилевкин Е.А., Каргаполова Е.Ю. Мотивация вступления в брак и её влияние на кризис будущей семьи. М.: Изд-во Речь, 2005. 134с.

67. Щадилова К. Пробный брак. *Узы брака, узы свободы* / Сост. Т.М. Разумовская. М.: Апрель-Пресс, 2000. 112с.

68. Эйдемиллер Э.Г., Юстицкис В. Психология и психотерапия семьи. СПб.: Питер, 2000. 456с.

69. Эриксон М., Хейли Дж. Стратегии семейной терапии. М.: Институт Общегуманитарных Исследований, 2001. 448с.

70. Cohan C. L., Kleinbaum S. Toward a greater understanding of the cohabitation effect: premarital cohabitation and marital communication // *Journal of Marriage and the Family*. 2002. Vol. 64. Issue 1. P. 180-192.

71. DeMaris A. The influence of intimate violence on transitions out of cohabitation. *Journal of Marriage and the Family*. 2001. Vol. 63'. Issue 1. P: 235-246:

72. Evans M.D.R., Kelley J. Effects of family structure on life

satisfaction: Australian evidence. *Social Indicators Research*. 2004. Vol. 69. P. 303-369.

73. Fein D.J., Burstein-N.R., Fein G.G., Lindberg L.D. The Determinants of Marriage and Cohabitation among Disadvantaged Americans: Research Findings and Needs / Marriage and Family Formation Data Analysis Project, 2003. 58 p.

74. Givertz M., Segrin C. Explaining personal and constraint commitment in close relationships: The role of satisfaction, conflict responses, and relational bond. *Journal of Social and Personal Relationships*. 2005. Vol. 22(6). P. 757-775.

75. Manning W., Bulanda R. Cohabitation and Measurement of Family Trajectories. *Demography*. 2004. Vol. 06. P. 509-520